

➔ Informační brožura

Co je zhoubné onemocnění vaječníků?

ENGAGeO
ESG♀ | European Network of Gynaecological
Cancer Advocacy Groups

VERONICA
pacientská
organizace

 NADAČNÍ FOND
HIPPOKRATES

ENGAGe (European Network of Gynaecological Cancer Advocacy Groups) publikuje sérii informačních brožur, která pomáhá zvyšovat povědomí o gynekologických nádorových onemocněních. ENGAGe tak podporuje své členy a informuje pacientky, naplňuje tím své základní poslání, kterým je osvěta.

- **Zhoubné onemocnění vaječníků**, odborně karcinom ovária, způsobuje každoročně více úmrtí než jakékoliv jiné gynekologické zhoubné onemocnění.¹ Onemocnění je bohužel téměř vždy rozpoznáno pozdě, tzn. v pokročilém stádiu (stádiu 3 a 4). V tomto případě jsou šance na úplné vyléčení nepravděpodobné. U karcinomu ovária pětileté celkové přežití významně klesá s pokročilostí onemocnění v době diagnózy.²

- **Riziko vzniku** zhoubného onemocnění vaječníků je významně zvýšeno u žen s vrozenými abnormalitami (tzv. zárodečnými mutacemi) některých genů, např. **BRCA1** a **BRCA2**. V nezátížené ženské populaci je celoživotní riziko vzniku zhoubného onemocnění vaječníků nízké (1,8 %), nosičky vrozené mutace genů mají riziko významně zvýšeno, u BRCA1 do 80 let onemocní v této skupině karcinomem ovária **40-60 %** žen, u BRCA2 je celoživotní riziko vzniku karcinomu ovaria nižší, dosahuje **10-30 %**.

Obě zděděné genové mutace znamenají pro své nosičky i vysoké celoživotní riziko vzniku zhoubného onemocnění prsu (až 87 %). Genetická testace (tzn. vyšetření krve zjišťující přítomnost mutace) je u pacientek se zhoubným onemocněním vaječníků v České republice hrazena z veřejného zdravotního pojištění.^{3,4}

- Preventivní (profylaktické) chirurgické odstranění vaječníků a vejcovodů dokáže před rozvojem onemocnění ženy zatížené genetickou predispozicí významně ochránit.

Zhoubné onemocnění vaječnicků má nejvyšší úmrtnost mezi všemi gynekologickým nádory. V Evropě zemře na karcinom ovária každoročně 42 700 žen.⁵ V České republice každý rok onemocní více než 1000 žen, a 600 jich zemře v souvislosti s onemocněním.⁶ Nejčastěji onemocní ženy mezi 60. – 65. rokem věku. Zatím neexistuje spolehlivá metoda, která by dokázala zachytit onemocnění v časném a tedy potencionálně vyléčitelném stádiu.

Příznaky zhoubného onemocnění vaječnicků jsou velmi neurčité, nespecifické. Jsou přisuzovány jiným a méně závažným nemocem.⁷ Právě proto je karcinom ovária většinou rozpoznán pozdě, v pokročilém stádiu a s horšími vyhlídkami na přežití. Přesto se přežívání pacientek s pokročilým karcinomem ovária za posledních 35 let významně zlepšilo a to díky radikální chirurgické léčbě, chemoterapii a nejmodernější tzv. cílené léčbě (targeted therapy).⁸

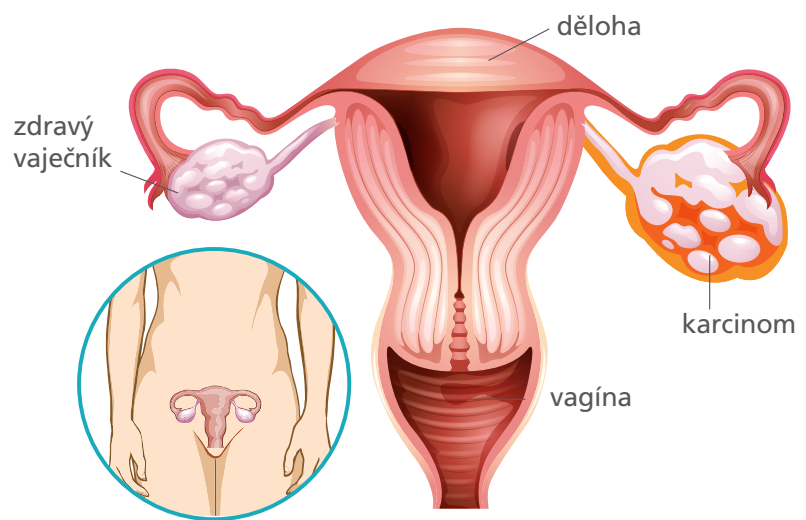
ENGAGE (European Network of Gynaecological Cancer Advocacy Groups) je evropským společenstvím, sdružujícím pacientky a odborníky, kteří společně bojují proti zhoubným gynekologickým nádorům (vaječnicků, dělohy, děložního hrdla, zevního genitálu i jiným vzácnějším nádorům). ENGAGE byla založena v roce 2012 Evropskou onkogynekologickou společností ESGO (the European Society of Gynaecological Oncology). Více informací je Vám k dispozici na www.esgo.org/network/engage/.

References:

1. Permuth-Wey J, Sellers TA. Epidemiology of ovarian cancer. *Methods Mol Biol.* 2009;472:413-37. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19107446>. Last Accessed 26 August 2014.
2. Cancer Research UK. Ovarian cancer survival statistics. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-info/cancerstats/types/ovary/survival/ovarian-cancer-survival-statistics>. Last Accessed 21 August 2014
3. National Cancer Institute. BRCA1 and BRCA2: cancer risk and genetic testing. <http://www.cancer.gov/cancertopics/factsheet/Risk/BRCA>. Last accessed: 6 August 2014
4. Cancer Research UK. Ovarian cancer mortality statistics. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-info/cancerstats/types/ovary/mortality/>. Last Accessed 4 September 2014
Zikán, M., Gynekologická prevence a gynekologické aspekty péče u nosiček mutací genů BRCA1 a BRCA2, *Klin Onkol* 2016;29 (Suppl 1): S22-S30
5. Cancer Research UK. Ovarian cancer symptoms. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-info/cancerstats/types/ovary/mortality/>. Last Accessed 4 September 2014
6. NIH Cancer Stat Facts: ovarian cancer, 2014
Systém pro Vizualizaci Onkologických Dat (SVOD), www.svod.cz

Co je zhoubné onemocnění vaječnicků?

Zhoubné onemocnění vaječnicků, odborně karcinom ovária, je závažně, chronické a recidivující onkologické onemocnění, sedmé nejčastěji diagnostikované zhoubné onemocnění u žen na celém světě. Zhoubné onemocnění vaječnicků není jen jedno identické (u každé pacientky stejné) onemocnění. Zahrnuje v sobě různá stádia a několik odlišných typů nemoci s rozdílným biologickým chováním a tedy i s rozdílnou prognózou a odlišnou strategií léčby. Nejčastějším histologickým typem je tzv. high grade serózní karcinom ovária. Je velmi agresivní, ale taky citlivý na podanou chemoterapii, tzn. léčba na něj většinou dobře zabírá. Onemocnění vzniká ve vejcovodu, ze kterého se dále šíří na vaječnický a orgány v pánvi a dále pak po celé dutině břišní. Metastázuje jednak lymfatickými cévami do lymfatických uzlin a také se šíří rozsevem nádorových buněk, tzv. implantačními metastázami po celé dutině břišní, jako když se po louce s větrem rozptýlí semínka odkvetlé pampelišky.

Jaká jsou stádia zhoubného onemocnění vaječnicků?

- Zhoubné onemocnění vaječnicků má čtyři stádia. Stádium se určí na začátku onemocnění, tzn. v době první diagnózy a takto určené stádium se již dále v životě pacientky nemění, s tímto stádiem podstupuje onkologickou léčbu.
- Rozlišujeme stádia časná (1. a 2.) spojená s lepší prognózou a stádia pokročilá (3. a 4.) s horší prognózou.
- Naprostá většina pacientek je diagnostikována s rakovinou vaječnicků v pokročilém stádiu (3 a 4).

STÁDIUM 1

Onemocnění je lokalizováno jen ve/na vaječniku (ve/na vaječnicích).

STÁDIUM 2

Onemocnění se rozšířilo v pánvi.

STÁDIUM 3

Onemocnění se rozšířilo do lymfatických uzlin nebo rozsevem po dutině břišní.

STÁDIUM 4

Onemocnění se rozšířilo do vzdálených orgánů (jater, sleziny, hrudníku, plic).

Jaké jsou příznaky zhoubného onemocnění vaječnicků?

Mezi příznaky zhoubného onemocnění vaječnicků patří:⁴

- Trvající bolesti podbříšku a břicha
- Nadýmání, poruchy vyprazdňování stolice
- Pocit častého nucení na močení
- Zvětšování (obvodu) břicha, tzv. syndrom těsné sukně
- Ztráta chuti k jídlu, pocit plnosti, nevolnost a zvracení
- Nechtěný úbytek hmotnosti
- Obtížné dýchání, pocit krátkého dechu
- Únava a snížená výkonnost

Příznaky zhoubného onemocnění vaječnicků jsou velmi neurčité, nespecifické. Často jsou tak přisuzovány jiným méně závažným nemocem (syndrom dráždivého tračníku) a proto pacientku většinou přivedou k lékaři pozdě a v pokročilém stádiu.⁵

Zhoubné onemocnění vaječnicků postupně vyplňuje pánev a břicho (hrudník) nádorovými hmotami a slámově žlutou tekutinou, tzv. ascitem (v hrudníku tzv. fluidothoraxem). Nádor i nádorová tekutina utlačují žaludek a střeva (plíce), jsou zodpovědné za příznaky nemoci, nevolnost a zvracení (obtížné dýchání).

Ascites (nádorová tekutina v břiše) i fluidothorax (nádorová tekutina v hrudníku) pacientce často způsobují obtíže a vyžadují opakované vypouštění vpichem přes břicho, nebo mezi žebry do hrudníku.

Vypouštění je většinou snadné, probíhá ambulantně bez nutnosti pobytu v nemocnici a může přinést pacientce výraznou úlevu.

Jaké jsou rizikové faktory zhoubného onemocnění vaječnicků?

Mezi rizikové faktory vzniku zhoubného onemocnění vaječnicků patří:

- Osobní a rodinná anamnéza, tzv. vrozená predispozice, zděděná genetická abnormalita (mutace některých genů, např. BRCA1 a BRCA2). Mutace těchto genů v České republice způsobují až 18 % všech karcinomů ovária.⁷
- Bezdětnost
- První těhotenství po 35. roku věku

Za **protektivní (ochranné) faktory vzniku rakoviny vaječnicků se považují:**

- Dlouhodobé užívání kombinované hormonální antikoncepce (> 7 let)
- Více než jedno donošené těhotenství, délka kojení
- Preventivní (profylaktické) odstranění vejcovodů a vaječnicků zejména u rizikových skupin pacientek, nejdříve však okolo 35 roku věku.

Jak je zhoubné onemocnění vaječnicků diagnostikováno?

V současnosti nemáme k dispozici vyšetření, které by dokázalo efektivně odhalit onemocnění v časném a tedy lépe vyléčitelném stádiu.

Onemocnění je rozpoznáno (diagnostikováno) pomocí několika vyšetření:

- Expertní ultrazvukové vyšetření přes pochvu a přes stěnu břišní a CT vyšetření hrudníku břicha a pánve (tzv. výpočetní tomografie)⁸
- Gynekologické vyšetření
- Pomocné vyšetření krve na hladinu speciální bílkoviny tzv. nádorového markeru CA125 (bývá však nespecificky zvýšen i u fyziologických stavů, které nesouvisí se zhoubným onemocněním vaječnicků jako při menstruaci, nezhooubných nádorech dělohy - myomech, endometrióze, v těhotenství, při zánětech či při jiných interních onemocněních). Hladina nádorového markeru CA125 spíše než k diagnóze zhoubného onemocnění vaječnicků slouží k monitorování onkologické léčby a sledování po ní. Negativní hodnota rovněž nevylučuje přítomnost zhoubného onemocnění.
- Definitivní a přesná diagnóza je stanovena patologem až z histologického vyšetření nádoru pod mikroskopem z biopsie nebo po operaci.

Jaká je léčba zhoubného onemocnění vaječnicků?

- Specifická onkologická léčba zhoubného onemocnění vaječnicků zahrnuje na prvním místě léčbu radikálně chirurgickou, v kombinaci s chemoterapií a moderní cílenou léčbu. Dobře zvolená strategie dokáže pacientku vyléčit nebo alespoň významně prodloužit celkové přežití a to s velmi dobrou kvalitou každodenního života.
- Je důležité zdůraznit, že v pokročilém stádiu se jedná o onemocnění chronické a recidivující, často se vrací v různých intervalech, většinou do dvou let od radikální operace následované chemoterapií. Pacientka tak zažívá období bez známek onemocnění, která se střídají s obdobími, kdy podstupuje další onkologickou léčbu (většinou chemoterapii) pro tzv. recidivu (návrat) onemocnění.
- Nově je v České republice pro část pacientek se zhoubným onemocněním vaječnicků se zděděnou predispozicí (mutací BRCA) k dispozici moderní cílená léčba ze skupiny tzv. PARB inhibitorů.
- Mnohé pacientky se zhoubným onemocněním vaječnicků podstupují léčbu v jedné z četných probíhajících mezinárodních studií, které využívají nové léky.
- Je velmi důležité, aby chirurgická léčba zhoubného onemocnění vaječnicků probíhala v onkogynekologických centrech, ve kterých je k dispozici tým odborníků z více oborů (tzv. multidisciplinární tým) a tím se zvyšuje šance na úspěšnou léčbu.

Další informace

- ENGAGe: <http://esgo.org/ENGAGe>
- Women's silent cancers - The state of gynaecological cancers in Europe. Updated September 2013: <http://esgo.org/ENGAGe/Pages/resources.aspx>
- ENGAGe network members: <http://esgo.org/ENGAGe/Pages/NetworkMembers.aspx>
- ESGO: <http://esgo.org>
- Onkogyneklogické centrum 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze: www.onkogyn.cz
- Česká onkologická společnost České lékařské společnosti J. E. Purkyně: www.linkos.cz
- **Pacientska organizace Veronica: www.pacientska-organizace.cz**
Organizace sdružující pacientky s karcinomem vaječníku, děložního hrdla, dělohy a vulvy a ženy s genetickou mutací BRCA.
- **Edukační videa na stránkách nadačního fondu Hippokrates: www.nadace-hippokrates.cz/edukacni-vidoa-pro-pacientky/**

Reference:

1. WHO Globocan 2012. Population Fact Sheet. http://globocan.iarc.fr/Pages/fact_sheets_population.aspx. Last accessed: 20 August 2014.
2. Ferlay J, et al. Eur J Cancer 2013;49:1374-403
3. Cancer Research UK. Stages of ovarian cancer. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-help/type/ovarian-cancer/treatment/stages-of-ovarian-cancer>. Last Accessed 20 August 2014.
4. Cancer Research UK. Ovarian cancer symptoms. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-help/type/ovarian-cancer/about/ovarian-cancer-symptoms>. Last Accessed 20 August 2014.
5. Cancer Research UK. Ovarian cancer survival statistics. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-info/cancerstats/types/ovary/survival/ovarian-cancer-survival-statistics>. Last Accessed 21 August 2014
6. Mc Cluggage WG et al. Data set for reporting of ovary, fallopian tube and primary peritoneal carcinoma: recommendations from the ICCR Modern Pathol 2015; 28:1101-1122.
7. The Cancer Genome Atlas Research Network: Integrated genomic analysis of ovarian carcinoma - Nature 2011; 474:609-615.
8. Cancer Research UK. Ovarian cancer tests. <http://www.cancerresearchuk.org/cancer-help/type/ovarian-cancer/diagnosis/ovarian-cancer-tests>. Last Accessed 20 August 2014.
9. National Cancer Institute. BRCA1 and BRCA2: cancer risk and genetic testing. <http://www.cancer.gov/cancertopics/factsheet/Risk/BRCA>. Last accessed: 6 August 2014

Poděkování:

*ENGAGe děkuje všem členům Výkonné rady
za jejich trvalou podporu a práci a také za pomoc při aktualizaci této brožury.*

*Děkujeme doc. MUDr. Michaelu Halaškovi, Ph.D.
za jeho odbornou pomoc.*

*Velké poděkování patří také MUDr. Romanu Kociánovi,
který tento leták zrevidoval a výrazně do něj přispěl.*

Děkuji za jeho čas a nezměrnou ochotu.

